Uradni list
Evropske unije

SL
Serija C

C/2023/862

8.12.2023

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Vodna politika: med dezertifikacijo in zagotavljanjem varnosti – čas za modro diplomacijo

(mnenje na lastno pobudo)

(C/2023/862)

Poročevalec: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Soporočevalka: **Milena ANGELOVA**

Sklep plenarne skupščine	24. 1. 2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
	mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zunanje odnose
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	18. 7. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	21. 9. 2023
Plenarno zasedanje št.	581
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	223/1/4

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 Problematika vode je medsektorska, pomanjkanje vode pa svetovni problem, zato je potreben skupen in celovit pristop na svetovni ravni. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) zato poziva k obsežnemu izvajanju pristopa „Nexus“ ([1]) in k temu, da se pri razvoju in izvajanju modre diplomacije v celoti upoštevajo izkušnje in dobre prakse držav članic, podjetij, organizacij civilne družbe in lokalnih skupnosti.

1.2 Ob vse večjemu pomanjkanju vode po svetu se ta dojema kot strateško varnostno sredstvo, ki zagotavlja boljši položaj tistim državam, ki jo nadzorujejo. EU mora zato okrepiti prizadevanja v zvezi z modro diplomacijo in jo vključiti v svojo zunanjo politiko in zunanje odnose, med drugim v sosedsko, trgovinsko in razvojno politiko. Svetovni gospodarski forum je v poročilu o svetovnih tveganjih opredelil pomanjkanje vode kot eno najverjetnejših groženj z največjimi posledicami. Kljub temu bi voda lahko postala tudi instrument miru in razvoja, zato je potrebno odločno ukrepanje v okviru modre diplomacije.

1.3 Ker podnebne spremembe močno vplivajo na vodne razmere, sta podnebna in modra diplomacija tesno povezani. EU mora v okviru svoje strategije prilagajanja poleg spodbujanja globalnega ukrepanja za boj proti podnebnim spremembam, ki je njena primarna naloga, usmeriti prizadevanja v sodelovanje pri obravnavi posledic podnebne krize. Modra diplomacija je neločljivo povezana tudi z diplomacijo EU na področju zdravja, saj so ustrezne, dostopne in cenovno dosegljive storitve v zvezi z vodo, sanitarno oskrbo in higieno nujne za javno zdravje in človekov razvoj.

1.4 Voda ni zgolj tržno blago, temveč javna dobrina, ključna za človeško življenje. EU mora podpirati enostaven in nemoten dostop do cenovno ugodne vode za vsakogar povsod po svetu ter omogočati trajnostno upravljanje vode in odpadne vode s sodelovanjem na področju infrastrukture, tehnologij in strokovnega znanja v okviru gospodarskih partnerstev in razvojnega sodelovanja. Pri tem je odlično orodje strategija Global Gateway ([2]), med drugim ob upoštevanju ciljev evropske strategije za gospodarsko varnost ([3]), zlasti njene prednostne naloge v zvezi s partnerstvi in nadaljnjo krepitvijo sodelovanja z državami po vsem svetu.

([1]) Uveden z okvirom ukrepanja Unije za Sredozemlje na področju vodne politike do leta 2030.
([2]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strategija Global Gateway (mnenje na lastno pobudo) (JOIN(2021) 30 final) (UL C 323, 26.8.2022, str. 27).
([3]) JOIN(2023) 20 final Bruselj, 20.6.2023.

1.5 Dodeljevanje ustreznih javnih in zasebnih sredstev za izboljšanje obstoječih objektov in infrastrukture ter gradnjo novih je temeljni pogoj za zagotavljanje pravičnega dostopa do čiste vode na mednarodni ravni in sanitarne oskrbe za celotno svetovno prebivalstvo. Za boljše upravljanje voda so potrebne naložbe v raziskave, inovacije in izmenjavo znanja ter v uvajanje novih in naprednih tehnologij, med njimi digitalnih vodnih rešitev. Prav tako je treba izboljšati infrastrukturo za obvladovanje poplav in varstvo voda. Več pozornosti je treba nameniti tudi mednarodnim ukrepom za zagotavljanje varnosti kritične infrastrukture, vključno s kibernetsko varnostjo in zaščito pred naravnimi nesrečami in fizičnimi napadi, kot so pokazali nedavni konflikti.

1.6 EU mora ozaveščati o ključni vlogi vode in poglobiti razumevanje povezav med različnimi vlogami vode in soodvisnosti različnih akterjev. Ustanoviti bi bilo treba evropski center za vodo, ki bi pomagal tako državam članicam kot drugim državam v stiski v evropskem sosedstvu in širše.

1.7 Evropski center za vodo bi moral izpostaviti primere, kjer je sodelovanje med državami članicami EU s skupnimi rekami in jezeri zgledno in tiste, kjer je to pod želeno ravnjo, ter priporočiti orodja politike za spodbujanje ciljev politike modrega dogovora.

1.8 EU mora tudi poglobiti in omogočiti mreže modre diplomacije, saj je pri modri diplomaciji potrebno sodelovanje med različnimi akterji: vladnimi predstavniki, organi in agencijami za vodo, akademskimi in raziskovalnimi ustanovami, zasebnim sektorjem, socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe.

1.9 EU mora razviti posebne instrumente za spodbujanje sodelovanja in skupno politiko upravljanja vode v čezmejnih pojezerjih in porečjih znotraj in zunaj svojih meja.

1.10 EU mora varstvo mokrišč in biotske raznovrstnosti obravnavati kot bistven del modre diplomacije, hkrati pa EESO poziva k njihovi vključitvi v strateške prednostne naloge modre diplomacije.

1.11 Trajnostno upravljanje čezmejnih rek, jezer in mokrišč v jugovzhodni Evropi mora imeti prednost zaradi njihovega velikega pomena oziroma zaščite evropske biotske raznovrstnosti.

1.12 EESO podpira zamisel, da mora biti glede na nedavni mednarodni razvoj in podnebno ter vodno krizo eden od ključnih strateških ciljev modre diplomacije nadgradnja okvira sporazumov ZN v zvezi z vprašanji, povezanimi z vodo.

1.13 Četudi je glavni cilj modre diplomacije preprečevati napetosti in konflikte, povezane z vodo, je očitno, da mora EU prispevati tudi k reševanju konfliktov. EU nima le priložnosti delovati kot posrednica med vpletenimi v konflikte, temveč lahko ima tudi pomembno vlogo pri sodelovanju pri okrevanju po konfliktih.

1.14 EESO priporoča, da se sprejmejo dodatni ukrepi, s katerimi bi preprečili uporabo dostopa do vode kot orožja, kar je bilo ponovno opaženo v nedavnih konfliktih. Primer tega so krizne razmere okoli jeza Nova Kahovka, katerih škodljive socialne, gospodarske in okoljske posledice je treba še analizirati.

1.15 EESO poudarja, da mora EU dejavno izkoristiti priložnost za vzpostavitev miru in trajnosti ter biti gonilna sila inovacij in sprememb v regijah Sredozemlja ter Bližnjega vzhoda in severne Afrike. Tam so čezmejne vode pogosto predmet sporov, ki jih dodatno zaostrujejo podnebne spremembe in dezertifikacija. Zato bi bilo treba pohvaliti delo Unije za Sredozemlje in njene strokovne skupine za vodo ter razviti tesnejše sodelovanje in sinergijo.

1.16 EESO pozdravlja prostovoljne zaveze, ki jih je EU sprejela med konferenco ZN o vodi, in jo poziva, naj še naprej uporablja svoje obstoječe instrumente politike za iskanje dolgoročnih učinkovitih in uspešnih rešitev.

1.17 Makroregionalna strategija na sredozemski ravni bi lahko resnično podprla večjo kohezijo v tem morskem bazenu na podlagi načel postopnega in prostovoljnega pristopa, skupnega upravljanja na več ravneh in spremenljive geometrije, ki bi se odzivala na potrebe in ozemeljske posebnosti. Kot dopolnitev že vzpostavljenih okvirov, pobud in programov na tem območju bi krovna makroregionalna strategija omogočila večjo skladnost in povezovanje med že vzpostavljenimi ukrepi ter tudi dopolnjevanje, večjo racionalnost pri uporabi virov in uspešno skupno delo pri iskanju soglasja za gospodarsko, socialno in okoljsko kohezijo ter rešitev za skupne izzive.

1.18 Modra diplomacija mora razviti strateške prednostne naloge v regijah, kjer so pogosti vodni stres in konflikti, povezani z vodo, kot sta Sredozemlje ter regija Bližnjega vzhoda in severne Afrike, saj se države članice EU in tretje države soočajo s povsem novimi izzivi, povezanimi z vodo. Bistvenega pomena je, da se z modrim dogovorom razvije jasna sredozemska razsežnost in glede na akutno naravo vodnega stresa pozornost v zvezi z vodo usmeri na regijo Bližnjega vzhoda in severne Afrike.

1.19 Modra diplomacija mora posebno pozornost nameniti tudi razmeram v podsaharski Afriki, zlasti v sosednjih regijah Sahela, Afriškega roga, čezmejnih porečjih Nila, Nigra in Konga, čezmejnih pojezerjih Velikih jezer in Čadskega jezera, ter razviti proaktivna orodja za preprečevanje vodne krize v zvezi s povečanjem migracijskih tokov proti Evropski uniji.

2. **Splošne ugotovitve**

2.1 Od vseh naravnih virov je voda postala najdragocenejša. Svetovno pomanjkanje vode je resen izziv za nadaljnji človekov razvoj in doseganje več ciljev ZN za trajnostni razvoj. Kljub temu, da tri četrtine našega planeta pokriva voda, velik delež te ni uporaben. Sladke vode je samo 2,5 %, od tega je lahko dostopne manj kot 1 %. Poleg tega se kakovost in količina sladke vode nenehno zmanjšujeta.

2.2 Kot je dejal EESO, voda ni zgolj tržno blago, temveč javna dobrina, ključna za človeško življenje. Enostaven in cenovno ugoden dostop do vode, sanitarne oskrbe in higiene za vse ljudi je nujen za javno zdravje in človekov razvoj. Generalna skupščina ZN je leta 2010 izrecno priznala človekovo pravico do vode in sanitarne oskrbe, nato pa z resolucijami Sveta za človekove pravice, kot je resolucija 43/32 v zvezi s sporom med Palestino in Izraelom iz leta 2020, priznala tudi pravico do dostopa do vode med konflikti. Vendar približno 2,2 milijarde ljudi po svetu nima dostopa do pitne vode in osnovnih storitev za rabo vode, še vedno pa več kot polovica svetovnega prebivalstva nima dostopa do varne sanitarne oskrbe.

2.3 30 % sedanje svetovne podzemne vode se izčrpava, pri čemer narašča zaskrbljenost glede kakovosti podzemne vode. Približno 3,6 milijarde ljudi nima ustreznega dostopa do vode vsaj en mesec na leto, do leta 2050 pa naj bi se to število povečalo na več kot 5 milijard. Do leta 2050 se pričakuje tudi 55-odstotno povečanje povpraševanja po vodi, približno tretjina svetovnega prebivalstva pa ne bo imela dostopa do kakovostne pitne vode.

2.4 Po navedbah Evropske agencije za okolje se vodni stres pojavi, ko poraba vode preseže razpoložljivo količino v nekem obdobju ali ko je uporaba vode omejena zaradi slabe kakovosti. Ker svetovno prebivalstvo še naprej narašča in vode čedalje bolj primanjkuje, ni težko predvideti konfliktov, povezanih z vodo, in geopolitične nestabilnosti po svetu.

2.5 Vprašanja, povezana z vodo, sanitarno oskrbo in higieno, zaznamuje tudi močna spolna in socialna razsežnost. Brez varno upravljanih storitev vode, sanitarne oskrbe in higiene so ženske, dekleta in otroci ranljivejši za zlorabe, napade in bolezni, kar vpliva na njihovo zmožnost študija, dela in dostojnega življenja. Splošno priznano je, da so ženske in dekleta nesorazmerno prizadete zaradi pomanjkanja tovrstnih storitev, vendar pa njihovo mnenje in potrebe pri oblikovanju in izvajanju politik pogosto niso upoštevani, kar pomeni, da se njihova marginalizacija nadaljuje.

2.6 Storitve vode, sanitarne oskrbe in higiene morajo biti na svetovni ravni bolj vključujoče tudi v smislu dostopnosti za invalide. Socialne in fizične ovire lahko spodkopavajo zdravje in dostojanstvo invalidov, neobstoj ustreznih prostorov pa lahko dodatno vpliva na odnose, vpis v šolo in zaposlitev. To velja tudi za druge ranljive skupine.

2.7 Kot vsestranski vir je sladka voda bistvena tudi za številne gospodarske sektorje, med njimi kmetijstvo, industrijo, turizem, energijo in promet. Voda tako pomembno prispeva k ustvarjanju bogastva in delovnih mest. V regijah, ki jih najbolj prizadene pomanjkanje vode, bi lahko do leta 2050 stopnja rasti upadla za do 6 % BDP.

2.8 Vodni stres ogroža odpornost nekaterih območij po svetu, spodbuja neenakosti in vzbuja zaskrbljenost glede prehranske varnosti. Vodni stres in dezertifikacija pogosto vodita do varnostnih ukrepov pri oskrbi z vodo. Neenakopraven dostop do vode spodbuja socialno nestabilnost in posledično povzroča lokalne ter mednarodne konflikte in napetosti. Spet bodo najrevnejši tisti, ki bodo najbolj trpeli zaradi vodnega stresa in dezertifikacije. Od leta 2010 je bilo po svetu več kot 466 konfliktov zaradi nadzora nad vodo, večina v Afriki in na Bližnjem vzhodu. To lahko vodi tudi v vojno in krepitev migracijskih valov proti severu, predvsem Evropski uniji.

2.9 Podnebne spremembe prav tako povečujejo pogostost, intenzivnost, obseg in trajanje suš v mnogih delih sveta. Po napovedih bi lahko suše do leta 2050 prizadele več kot tri četrtine svetovnega prebivalstva ([4]). ZN v različnih poročilih ocenjujejo, da bo do leta 2050 kombinacija težav in konfliktov, povezanih z vodo ter podnebjem, približno milijardo ljudi prisilila v migracije. Zlasti na jugu je dostop do vode močno omejen. To bo dodatno spodbudilo razseljevanje in migracije proti severu. EESO zato poziva k reševanju temeljnih vzrokov (vključno s pomanjkanjem vode) namesto ukrepanja proti samim beguncem, da bi obvladovali razmere.

2.10 Konflikti so pogosto povezani s preusmeritvijo v namakanje ali industrijo, obvladovanjem pomanjkanja in poplav, onesnaževanjem in plovbo. Vendar pa sta vodni stres, ki ga povzročajo ekstremni dogodki, in vse večje pomanjkanje vode po vsem svetu že privedla do konfliktov zaradi dostopa do vodnih virov in nadzora nad njimi. Podnebna kriza bo to stanje še poslabšala. Ker čezmejne vode predstavljajo 60 % svetovnih sladkovodnih tokov in ima 153 držav ozemlje znotraj vsaj enega čezmejnega porečja in pojezerja, konflikti ali spori vključujejo dve ali več držav. EESO zato poziva k orodjem za spopadanje s pomanjkanjem vode na svetovni ravni in za preprečevanje konfliktov.

2.11 Konfliktne strani vse bolj uporabljajo vodo kot orožje, zlasti na Bližnjem vzhodu. Tak negativen primer je sirska državljanska vojna. Sirska vlada je prekinila oskrbo milijonov civilistov z vodo, ISIS je skupnostim pod svojim nadzorom redno odrekal vodo, Turčijo pa obtožujejo, da je ustavila delovanje vodne postaje Aluk. Januarja 2022 je Rusija bombardirala vodno postajo v Idlibu ([5]).

2.12 Kot se je na žalost pokazalo v nedavni ruski invaziji na Ukrajino, se zadrževanje ali onesnaževanje vode lahko uporabi kot vojno orožje ([6]). V mestu Mariupol so ruske oborožene sile ukrajinskemu prebivalstvu namenoma prekinile dostop do pitne vode, pri čemer so prebivalstvo z grožnjo dehidracije prisilile k predaji in mu onemogočile dostop do najosnovnejših potreb. Uničenje jezu Nova Kahovka je še zaostrilo splošno krizo.

3. **Ukrepanje in politični ukrepi modre diplomacije**

3.1 Pomanjkanje vode ter s tem povezane napetosti in uporaba dostopa do vode kot orožja predstavljajo vse večjo grožnjo mednarodnemu miru in stabilnosti. Kljub temu bi voda lahko postala instrument miru in razvoja, zato je potrebno konkretno ukrepanje modre diplomacije.

3.2 Modra diplomacija (znana tudi kot vodna diplomacija ali hidrodiplomacija) je, kot so jo opisali strokovnjaki, dinamičen, politično usmerjen proces, katerega namen je preprečiti, ublažiti in razrešiti napetosti, povezane z vodo, v skupnih vodah s hkratno uporabo diplomatskih orodij, znanja in izkušenj, povezanih z vodo, ter mehanizmov sodelovanja na več diplomacijskih kanalih ([7]).

([4]) https://www.un.org/en/observances/desertification-day
([5]) https://syriaaccountability.org/too-little-water-too-much-war-wheat-shortages-in-syria/
([6]) https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine
([7]) Keskinen in drugi, 2021, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022169421007873.

3.3 Izzivi, povezani z vodo, kažejo na pomembnost mednarodnih struktur upravljanja pri gospodarjenju z vodnimi viri in preprečevanju napetosti, povezanih z vodo. Nedavna konferenca ZN o vodi 2023 ([8]) je bila redka priložnost za mobilizacijo vseh vpletenih strani in izmenjavo informacij o dobrih praksah in že izvedenih ukrepih ter o prostovoljni zavezanosti nadaljnjemu ukrepanju ([9]). EESO meni, da je pomembno nadaljnje svetovno sodelovanje na tem področju in ustrezno izvajanje doslej zastavljenih ciljev. Posebno pozornost je treba nameniti tudi razvoju regionalnih struktur upravljanja, usmerjenih na čezmejna porečja in pojezerja.

3.4 Konvencija ZN o varstvu in uporabi čezmejnih vodotokov in mednarodnih jezer (konvencija o vodah) ([10]), sprejeta v Helsinkih leta 1992, in Konvencija ZN o pravici do uporabe mednarodnih vodnih poti za namene, ki niso plovba, iz leta 1997 ([11]) sta edinstvena mednarodna pravna instrumenta s pomembnim ciljem, da se s sodelovanjem zagotovi trajnostna uporaba čezmejnih vodnih virov. Tudi drugi mednarodni sporazumi, kot sta Protokol o vodi in zdravju ([12]) in nedavno sprejeti sporazum ZN o odprtem morju, so pomembna orodja, ki jih je treba izvajati v celoti in hitro.

3.5 Pariški sporazum in agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 ponujata dragocene smernice o tem, kako se lahko modra diplomacija razvija na svetovni ravni. Cilj trajnostnega razvoja št. 6 se usmerja zlasti na čisto vodo in sanitarno oskrbo ter med drugim vključuje podcilje za čezmejno upravljanje voda in mednarodno sodelovanje. Glede na nujnost pravočasnega izvajanja tega cilja, njegovih podciljev in Pariškega sporazuma na splošno bi lahko bila v zvezi s tem konkretna in učinkovita instrumenta strategija Global Gateway in Instrument za sosedstvo ter razvojno in mednarodno sodelovanje (NDICI) – Globalna Evropa.

3.6 Preprečevanje težav in napetosti, povezanih z vodo, mora biti najpomembnejši ukrep modre diplomacije. EU mora zato prispevati k trajnostnemu upravljanju vodnih virov v svetovnem merilu. Upravljanje voda in vloga celostnega upravljanja voda sta ključna procesa za usklajen razvoj in trajnostno gospodarjenje z vodnimi, kopenskimi in povezanimi viri.

3.7 Prav tako je nujno razviti mednarodno politiko za spodbujanje varčne in učinkovite uporabe vode v vseh sektorjih gospodarstva in družbe, za zmanjšanje onesnaženosti podzemnih in površinskih voda ter za obnovitev onesnaženih in degradiranih voda.

3.8 Kar zadeva povezavo med podnebjem in vodo, ima velik pomen in vrednost Svetovna meteorološka organizacija, ki organizira, spodbuja in pospešuje pomembne projekte regionalnega sodelovanja – na primer spremljanje in upravljanje podatkov, obravnavanje sistemov zgodnjega opozarjanja ter analizo podnebnih sprememb in njihovega učinka na vodo, kar so pomembne sestavine modre diplomacije.

3.9 Vodni viri so povezani tudi z zaščito biotske raznovrstnosti. Medtem ko je voda bistvena za vzdrževanje naravnih procesov in ohranjanje uspešnih in zdravih ekosistemov, zdrava tla in ekosistemi omogočajo naravno dolgoročno skladiščenje sladke vode. Izboljšano upravljanje in obnova kopenskih ter vodnih sistemov prinašata trajnostne rešitve za upravljanja vode in se lahko uporabita hitro, po relativno nizki ceni in s skromnimi tehnološkimi zahtevami.

3.10 Poleg tega je modra diplomacija neločljivo povezana tudi z zdravstveno diplomacijo EU, saj so ustrezne storitve vode, sanitarne oskrbe in higiene nujen pogoj za javno zdravje. Ker je voda javno dobro, so ustrezna javna infrastruktura in objekti ključnega pomena za enostaven dostop do čiste, varne in cenovno ugodne vode za vse. Ustrezno pozornost je treba usmeriti tudi na pravilno ravnanje z odpadno vodo.

3.11 EU mora podpirati dostop do cenovno ugodne vode za vsakogar po vsem svetu ter trajnostno upravljanje vode s sodelovanjem na področju infrastrukture, tehnologij in strokovnega znanja v okviru gospodarskih partnerstev in razvojnega sodelovanja. Odlično orodje za to je strategija Global Gateway ([13]).

([8]) https://sdgs.un.org/conferences/water2023
([9]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7443-2023-INIT/en/pdf
([10]) https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en
([11]) https://unece.org/environment-policy/water/un-watercourses-convention
([12]) https://unece.org/environment-policy/water/protocol-on-water-and-health/about-the-protocol/introduction
([13]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_sl

3.12 Dodeljevanje ustreznih sredstev za izboljšanje obstoječih objektov in infrastrukture ter po potrebi gradnjo novih je temeljni pogoj za pravičen dostop do čiste vode za celotno svetovno prebivalstvo. Za dolgoročne naložbe v upravljanje vode in infrastrukturo so potrebna javna in zasebna sredstva (vključno s skladi EU in RRF ter financiranjem EIB in EBRD). S svojo politiko v južnem sosedstvu je EU vključena v ukrepanje, povezano z vodo, ki pomaga mobilizirati sredstva za upravljanje vode, gospodarnost z vodo, sanitarno oskrbo in ponovno uporabo odpadne vode, odpravljanje onesnaževanja (zlasti onesnaževanja s plastiko) in prilagajanje podnebnim spremembam.

3.13 Nove tehnologije lahko prinesejo pomembne rezultate v vodnem sektorju. Za izboljšanje upravljanja vode so potrebni raziskave in inovacije ter izmenjava podatkov in znanja, hkrati pa je treba še naprej podpirati prehod na digitalne vodne rešitve. EU je zavezana podpori raziskavam vode, vključno z mednarodnim sodelovanjem na področju raziskav in inovacij, kot v primeru partnerstva na področju raziskav in inovacij v Sredozemlju (PRIMA) (razpoložljivost vode za kmetijstvo) s 494 milijoni EUR sredstev za obdobje 2018–2024.

3.14 EU mora tudi ozaveščati o ključni vlogi vode pri ustvarjanju gospodarsko, družbeno in okoljsko trajnostnega razvoja. Potrebno je zlasti boljše razumevanje povezav med različnimi vlogami vode in soodvisnosti različnih akterjev. Povezava voda-energija-hrana je tipična povezava, ki jo je treba ovrednotiti v celoti. Po drugi strani pa bi lahko EU pomagala prepoznati tveganja, povezana z vodo, pa tudi napetosti med različnimi akterji.

3.15 Poleg ozaveščanja lahko EU podpre usposabljanje in izboljšanje tehničnih ter vodstvenih zmogljivosti organizacij, ki delujejo v vodnem sektorju in pri upravljanju vode na splošno. EU bi lahko imela tudi dejavnejšo vlogo pri poglabljanju in omogočanju mrež modre diplomacije, saj ta zahteva sodelovanje med različnimi akterji: vladnimi predstavniki, organi in agencijami za vodo, akademskimi in raziskovalnimi ustanovami, zasebnim sektorjem in organizacijami civilne družbe, ter tudi pri izkoriščanju možnosti, ki jih ponujajo ženske akterke.

3.16 Civilna družba ima ključno vlogo pri spodbujanju novih instrumentov, programov ali strategij o vprašanjih vode. Pobude, kot je Right2Water, prva evropska državljanska pobuda, ki razlaga vodo kot orodje človekovih pravic in zunanje politike ([14]), ponazarjajo vrednost državljanskega udejstvovanja. Evropski podnebni pakt naj bi postal živahen prostor za izmenjavo informacij, razpravo in ukrepanje glede podnebne krize z vključevanjem državljanov, njihovih organizacij in podjetij.

3.17 V zvezi s pospeševanjem modre diplomacije pri izvajanju trgovinskih sporazumov, ki so jih sklenile EU in tretje strani, so notranje svetovalne skupine EESO dragocena orodja, saj združujejo poslovne organizacije, sindikate in okoljske organizacije.

3.18 EESO poudarja, da je voda javna dobrina in mora biti zato dostopna vsakomur po dostopni ceni. Zaradi vse večjega pomanjkanja vodnih virov prihaja do trgovanja z vodo. Čeprav bi to lahko prineslo nekatere prednosti pri prerazdeljevanju redkih virov, bi bilo treba sprejeti ukrepe za samozadostnost vseh regij, in sicer s trgovinskimi sporazumi in pogajanji ter ob upoštevanju dejstva, da je voda javna dobrina in ne zgolj blago, ter po potrebi sprejeti tudi predpise v posvetovanju z ustreznimi deležniki.

3.19 Poleg tradicionalnih mednarodnih konvencij o vodi in ciljev trajnostnega razvoja obstajajo številna dvostranska, regionalna in svetovna telesa, instrumenti in postopki, s katerimi lahko EU prispeva k vodni diplomaciji.

3.20 Čezmejne reke v Evropi sprožajo številna vprašanja glede onesnaževanja in souporabe vode, ki jih je treba obravnavati. Kot so dokazali primeri Donavske komisije, Centralne komisije za plovbo po Renu, Mednarodne komisije za savski bazen in Mozelske komisije, obstaja bogata zbirka evropskih izkušenj, povezanih z rekami, ki bi jih lahko uporabili pri dejavnostih modre diplomacije EU.

([14]) https://right2water.eu/

3.21 Glede na izkušnje, znanstvena spoznanja in vire v zvezi z vodo in sanitarno oskrbo v Evropi – v okviru dejavnih prizadevanj modre diplomacije EU – bi bilo treba ustanoviti evropski center za vodo. Ta bi neposredno poročal GD ENV in Evropski službi za zunanje delovanje ter bi državam članicam in drugim državam pomagal pri reševanju vprašanj, povezanih z vodo, v evropskem sosedstvu in širše.

3.22 Izmenjava informacij o praksah modre diplomacije in izkušnjah držav članic je pomemben način za krepitev vpliva EU. Finska je na primer začela projekt Sodelovanje in mir na področju vode – Finska vodna pot ([15]), katerega namen je krepiti mednarodno sodelovanje finske vodne diplomacije, poglobiti mednarodne čezmejne sporazume in njihovo izvajanje, opredeliti in odgovoriti na potrebe po usposabljanju o vodni diplomaciji in krepitvi kompetenc ter poglobiti sodelovanje med strokovnjaki za zunanjo in varnostno politiko, mirovno mediacijo in vodni sektor.

4. **Sredozemlje ter regija Bližnjega vzhoda in severne Afrike**

4.1 Regija Sredozemlja se segreva 20 % hitreje od svetovnega povprečja in se že sooča z velikimi izzivi v zvezi z vodnim stresom. Obstaja veliko dokazov, da bodo podnebne spremembe vplivale na Sredozemlje na različne načine. Ribiška industrija in biotska raznovrstnost bosta ogroženi zaradi invazivnih vrst, regija bo postala bolj suha in toplejša, intenzivnost ekstremnih dogodkov in suš pa se bo povečala. Sredozemske države članice EU vse bolj ogroža dezertifikacija, predvsem obalnih in otoških regij.

4.2 Kljub velikim podregionalnim razlikam se celotna regija Bližnjega vzhoda in severne Afrike sooča s podobnimi izzivi. Dejavniki tveganj, povezanih z vodo, v teh državah so med drugim naraščajoče prebivalstvo in povpraševanje po vodi, podnebne spremembe in zastareli sistemi upravljanja vode. Poleg tega je zaradi slabega upravljanja, korupcije in ponavljajočih se konfliktov izvajanje protiukrepov skoraj nemogoče.

4.3 Velike regije podsaharske Afrike se soočajo z velikimi izzivi, povezanimi z vodnim stresom. Pomanjkljiv mednarodni odziv bo verjetno vodil v migracijske valove, konflikte znotraj držav in mednarodne konflikte.

4.4 Ker številne panoge potrebujejo vodo za produktivnost, na primer kmetijstvo in energetika, lahko pomanjkanje vode ogrozi celotne gospodarske sektorje držav Sredozemlja ter Bližnjega vzhoda in severne Afrike, ki znatno prispevajo k BDP. EESO poudarja, da morajo te panoge v največji možni meri okrepiti svoja prizadevanja za izboljšanje gospodarnosti z vodo in njene ponovne uporabe.

4.5 Nenadzorovana rast turizma lahko pomembno vpliva na vodni stres v Sredozemlju. Pričakuje se, da se bo število svetovnih popotnikov v regiji v prihodnjih letih še naprej povečevalo, kar bo privedlo do velikega antropogenega pritiska, ki bo skupaj z resnimi spremembami pri rabi zemljišč neposredno vplival na porabo vode in zemljišč ter degradacijo ekosistemskih storitev.

4.6 Čeprav so države, kot so Malta, Izrael in Španija, postale vodilne v politiki upravljanja vode in gospodarnosti z njo, je regionalno sodelovanje na tem področju še vedno nezadostno. Vendarle sredozemska strategija za trajnostni razvoj zagotavlja celosten politični okvir, da bodo vsi deležniki prenesli agendo za trajnostni razvoj do leta 2030 na regionalno, podregionalno, nacionalno in lokalno raven v Sredozemlju. Unija za Sredozemlje in njena strokovna skupina za vodo sta prav tako dragocena platforma za izmenjavo informacij in spodbujanje skupnih ciljev in izkušenj držav, kot so Jordanija, Maroko in Palestina, v zvezi s pomanjkanjem vode, na primer krepitev ukrepov za odpornost za prilagajanje pretresom podnebnih sprememb.

4.7 Ker so čezmejne vode regij Sredozemlja ter Bližnjega vzhoda in severne Afrike pogosto privedle do sporov, kar je še poslabšalo težave, ki jih povzročajo podnebne spremembe in dezertifikacija, ima EU možnost, da na mednarodni in regionalni ravni nastopi kot gonilna sila sprememb in uporabi svoje obstoječe instrumente politike EU za iskanje dolgoročnih učinkovitih in uspešnih rešitev. V okviru instrumenta NDICI – Globalna Evropa je EU prevzela obveznosti v višini več kot 380 milijonov EUR in tako prispeva k strategiji Global Gateway o čezmejnem ukrepanju za upravljanje vode v sodelovanju z državami, organizacijami za porečja in regionalnimi organi.

([15]) https://sdgs.un.org/partnerships/water-cooperation-and-peace-finnish-water-way-water-diplomacy-project

4.8 Evropska unija je v okviru stalnega partnerstva s Programom Združenih narodov za okolje (UNEP) na področju podnebne in okoljske varnosti zavezana povezavi med varnostjo vode in čezmejnim sodelovanjem pri upravljanju vode. Konvencija ZN o vodnih poteh iz leta 1997 in Konvencija o varstvu in uporabi čezmejnih vodotokov in mednarodnih jezer iz leta 1992 bi lahko bili koristni vodili za čezmejno sodelovanje.

4.9 Čezmejna porečja Nila, Jordana, Oronta, Tigrisa in Evfrata ter Evrosa/Marice so pritegnila svetovno pozornost zaradi sporov glede dodelitve vode za pitje, namakanje in proizvodnjo električne energije. Ti spori so ogrozili mir in stabilnost v regiji.

4.10 Čezmejna pojezerja, kot so Mrtvo morje ter Ohridsko, Prespansko in Skadrsko jezero, so prav tako pritegnila veliko pozornosti zaradi vloge pri zaščiti biotske raznovrstnosti in groženj degradacije kot posledice netrajnostnega kmetijstva, nezakonitega ribolova in razvoja turizma.

4.11 Regiji Sredozemlja ter Bližnjega vzhoda in severne Afrike imata nekatera najpomembnejša mokrišča na svetu, katerih zaščita si zasluži posebno pozornost glede biotske raznovrstnosti, pa tudi nezakonitega ribolova ter vodnih virov.

4.12 Sodelovanje med državami članicami EU, ki imajo skupne reke, kot so Portugalska in Španija, Grčija in Bolgarija, ne dosega želenih ravni.

4.13 Sodelovanje med državami članicami EU in državami kandidatkami, ki imajo skupne reke (kot so Grčija in Albanija, Grčija in Severna Makedonija, Hrvaška ter Bosna in Hercegovina), je daleč od tega, kar bi si želeli. Kljub temu obstajata dve dobri praksi, ki si zaslužita pohvalo: (1) Sodelovanje med državami, ki si delijo Dinarskokraški vodonosni sistem (Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška in Črna gora), omogoča boljše nacionalne in regionalne pristope upravljanja tega edinstvenega sladkovodnega vira, ki naj bi jih razvili za obravnavanje zaščite povezanih ekosistemov in izboljšanje kakovosti vode (UNESO IHP 2016). Ohranjanje toka podtalnice v morje ohranja dragocene ekosisteme na stičišču kopnega in morskega okolja; (2) Okvirni sporazum o savskem bazenu iz leta 2002, prvi povojni večstranski okvir, ki so ga sprejele države nekdanje Jugoslavije, kaže, kako lahko regionalno sodelovanje na področju vode spodbudi in utrdi prizadevanja za vzpostavitev miru.

4.14 Okvir ukrepanja Unije za Sredozemlje na področju vodne politike do leta 2030 in njene štiri projektne skupine (za povezavo med vodo, energijo, hrano in ekosistemom (WEFE Nexus), za povezavo med vodo, zaposlovanjem in migracijami (WEM Nexus), za vodo, higieno in sanitarno oskrbo (WASH) ter za ukrepe na področju voda in podnebnih sprememb (WCCA)), razviti skupaj z različnimi akterji civilne družbe, vključno s svetovnim partnerstvom za vodo ter Sredozemsko in Medislamsko mrežo za razvoj in upravljanje vodnih virov (INWRDAM), ki združujejo države s severa in juga Sredozemlja (Italija-Turčija, Grčija-Libanon, Malta-Egipt) in spodbujajo skupno politiko upravljanja vode, so zelo dobrodošli in so svetel zgled za regijo in onkraj nje.

V Bruslju, 21. septembra 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE